

A részvénytársaság a magyar jogtörténetben*

Veress Emőd

PhD, egyetemi tanár

Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem, Kolozsvári Kar, Jog Szak

E-mail: emod.veress@sapientia.ro

Összefoglaló. A tanulmány nyomon követi a részvénytársaság mint gazdasági szervezési modell szabályozásának történeti kialakulását Magyarországon, a korai 19. századdal kezdődően, amikor az ilyen típusú társaságok szabályozásának első kísérletei történtek, az 1870-es évekig, amikor modern, a korabeli nyugati szabályozásnak megfelelő normák kerültek elfogadásra e területen. Először a részvénytársaságok terén érvényesülő szabályozás kezdeteit dokumentáljuk, bizonyítva, hogy az első sikeres kísérletek egy ilyen szabályozásra egybeestek Magyarország iparosodásával az 1840-es évek folyamán. Bemutatjuk, hogyan alakult ki a részvény fogalmának, a részvénytársaság alapítása módjának jogi szabályozása, miként ennek hatásait is a gazdasági fejlődésre, különösen a kiegyezést követően. Megállapítást nyer, hogy a területet szabályozó első norma már tartalmazta az ilyen társaságok sikeres működéséhez szükséges alapokat, meghatározva a nyilvános jegyzés, a szavazati jogok gyakorlása, az alapszabályzatok kialakítása és az osztalék kifizetése kereteit. A részvénytársaság modernizálása az 1870-es években született és későbbi normák által megnyitotta az utat a bemutatóra szóló részvények általános használata előtt, és meghatározta a társaság alapításakor bekövetkező tőkekoncentráció módját. Egyúttal lehetővé tette a részvények egyszerűbb forgalmát, ezzel válaszolva a részvénytársaságok robbanásszerű elterjedésére az 1871-es francia–porosz háborút követően. Részletezzük a kisebbségi részvényesek védelmét szolgáló mechanizmusok hatásait, melyek a részvénytársasági szabályozásba bevezetésre kerültek. Következtetesként megállapítjuk, hogy a vizsgált időszakban kialakult szabályozás kiállta az idő próbáját, mivel teljes helyettesítésére csupán a szovjet típusú diktatúra bukása után került sor, mely Magyarországot a II. világháborút követően bekebelezte.

Kulcsszavak: részvénytársaság-jogtörténet Magyarország, társasági jog Magyarország 19. század, részvénytársaságok Magyarországon a 19. században, Magyarország részvénytársasági törvény, Magyarország gazdasági és jogfejlődés 19. század.

* A tanulmány az MTA Bolyai János kutatási ösztöndíjának keretében készült.

Abstract. The Joint-Stock Company in Hungarian Legal History. The article traces the historic development of the regulation of the joint-stock company, as a model of economic organization in Hungary, beginning with the early 19th century, when this type of company was first attempted to be regulated and until the 1870s, when fully modern norms in line with Western regulations of the period were adopted. We first document the beginnings of regulation in the field of joint-stock companies, demonstrating that the first successful attempts at such regulation coincided with the industrialization process of Hungary in the 1840s. We show how the notion of shares, the modality of founding a joint-stock company developed in the law as well as the effects these had over economic development, especially after the Austro-Hungarian compromise. It is ascertained that the first Act on this field already contained the basis for the successful functioning of such companies, by regulating public subscription, voting rights, the way in which articles of association were established and the payment of dividends. The modernization of the joint-stock company in the 1870s and through later norms paved the way for the general use of bearer shares and established the way in which capital is concentrated at the creation of the company. It also ushered in the possibility for shares to be easily exchanged, thereby responding to the joint-stock boom which followed the Franco-Prussian war of 1871. We elaborate on the effects of minority protection mechanisms introduced into the rules applicable to joint-stock companies. We conclude that the regulation developed in the examined period withstood the test of time, only being entirely replaced in the aftermath of the fall of the Soviet-type dictatorship which engulfed Hungary at the end of the Second World War.

Keywords: joint-stock company legal history Hungary, company law Hungary 19th century, joint-stock companies Hungary 19th century, joint-stock companies Act Hungary, Hungary economic and legal development 19th century.

1. Bevezető gondolatok. A részvénytársaságok hajnala

A keleti gazdasági „lejtő” megléte történelmi tény: a történeti fejlődés bonyolult okainak hatására Európában a „fejlett Nyugathoz” képest minél keletebbre megyünk, a gazdasági fejlettség foka, statisztikai eszközökkel is bizonyíthatóan alacsonyabb lesz, a lemaradás, a fáziseltolódás egyre hangsúlyosabb. Ez az újkor nagy társasági jogi újításának, a *részvénytársaságok alapításának* vonatkozásában is kimutatható. A brit vagy holland társaság alapítások (1600, illetve 1602) után jelentős késéssel jönnek létre részvénytársaságok: Németországban 1750-ben, Ausztriában pedig 1795-ben alapították meg az első részvénytársaságokat. A szakirodalomban így joggal szögezték le, hogy ami ezekben az évszámokban figyelemre méltó: ahogy kirajzolódik a gazdaság fejlettségének és a részvénytársaság megjelenésének összefüggése, vagyis minél inkább keletre megyünk, annál később alakul ki ez a társasági forma.

1.1. Kodifikációs kísérlet: **Codex Cambio Mercantilis Pro Regno Hungariæ**

Ehhez a helyzethez képest kereskedelmi jogi kodifikációs kísérletek léteztek. E szabályozási próbálkozások is jelzik, hogy a társasági jog fejlődése Magyarországon a nyugat-európai fejlődéstől jelentősen eltér. Nyugat-Európában szerződéses alapon, szerves, a gazdasági igények által életre hívott fejlődés eredményeként már a középkor végén és az újkorban kialakult és intenzíven fejlődött a társasági jog, és csak e fejlődést követte a (nemzet)állami szabályozás szakasza.

A történelmi körülmények végett megkésett fejlődésű térségekben, így Magyarországon is jogi szabályozás révén akarták a társaságokat megteremteni, azaz a jogi szabályozás megelőzte a társaságok tényleges alapítását és gazdaságban történő elterjedését: a felülről lefele történő modernizációs kísérletek egyik példájáról van tehát szó.

1779-ben a királyi Curia kapott megbízást kereskedelmi és váltótörvény kidolgozására. A tervezet 1786-ra el is készült, második része pedig társasági jogi szabályokat tartalmazott. A tervezetet csak 1791-ben terjesztették a II. Lipót (uralkodott 1790–1792) által hosszú szünet után újra összehívott Országgyűlés elé, azonban az Országgyűlés nem tudta megvitatni azt, és az 1790/91. évi LXVII. törvénycikk hatálya alá került, amely szerint „a közpolitikai és bírósági ügyeknek s más tárgyaknak, melyek az országgyűlésen nem voltak bevégezhetőek, rendszeres kidolgozására bizottságok rendeltetnek és megbízottak nevezetnek ki”.

A kereskedelmi bizottság 1795-ben az Országgyűlés elé terjesztette a javaslatot (*Codex Cambio Mercantilis Pro Regno Hungariæ Partibusque Eidem Adnexis In Tres Partes Divisus Per Regnicolarem Juridicam Deputationem Article 67. 1791. ordinatam elaboratu* címmel). A javaslat Pozsonyban 1802-ben nyomtatásban megjelent.¹

A bizottsági javaslatokat viszont nem vitatták meg és így nem is fogadták el. A reformfolyamatok II. Lipót halála, utóda, I. Ferenc (uralkodása: 1792–1835) merev abszolutizmusa, a radikalizálódó francia forradalomra, illetve a Martinovics Ignác vezette jakobinus mozgalomra való – természetes módon negatív – Habsburg-reakció miatt évtizedekre leálltak.

1.2. Részvénytársaság-alapítási próbálkozások

A szabályozási nehézségek ellenére történtek kísérletek részvénytársaságok alapítására, de ezek vagy tervezési fázisban rekedtek meg, vagy az alapítási folyamat később valamilyen okból (például tőkehiány) elakadt, esetleg a társaságkezdeményezés csak lokális jelentőségű tevékenységet végzett. Meg kell említeni a Forgách grófi család által alapított *gácsi textilüzemet* (finomposztó-manufaktúrát),

1 Posenii, typis Franc. Jos. Patzko.

amely 1800 körül próbálkozott részvénykibocsátással; az *Észak-Borkiviteli Társaság tervezetét* (1802); a *Révkomáromi Hajóbiztosító Társaságot* (1808); a dohánykereskedelem elősegítését célzó *Magyar Nemzeti Részvénytársaság tervezetét* (1826) stb.² Az első Magyarországon tevékenykedő, de sikeresnek mondható részvénytársaságnak, az *Első Dunagőzhajózási Részvénytársaságnak* (1830) Bécsben volt a székhelye.³

1.3. Újabb kodifikációs kísérlet: a *Codex Cambio-Mercantilis eiusdemque Ordo Processualis*

A kodifikációs erőfeszítések a 19. század első felében folytatódtak. Ez a nemzetépítésben kulcsszerepet játszó romantikus kultúra létrejöttének is a kora: ekkor születik a *Bánk bán* (Katona József, 1817), a *Hymnus* (Kölcsey Ferenc, 1823), a *Zalán futása* és a *Szózat* (Vörösmarty Mihály, 1825, illetve 1836), a *János Vitéz* (Petőfi Sándor, 1844) és a *Toldi* (Arany János, 1847).

Az 1827. évi VIII. törvénycikkkel, amelynek címe szerint „a bizottsági rendszeres munkálatok további tárgyalása a legközelebbi országgyűlésre halasztatik”, az előző kodifikációs kísérlet eredményeit is felhasználva,⁴ újabb kereskedelmi jogi törvénytervezet készült el, a *Codex Cambio-Mercantilis eiusdemque Ordo Processualis* címmel, amelyet szintén nem fogadnak el, de nyomtatásban 1830-ban Pozsonyban és Budán is megjelent. Ez az utolsó latin nyelvű kereskedelmi jogszabályjavaslat. A nemzeti ébredés és a nyelvújítás a magyar nyelvnek mint jogi szaknyelvnek az erőteljes térnyerésével is járt (a Kúria 1830-tól ítélezett magyarul, 1834-től a közhivatalok viselésének és az ügyvédi gyakorlat folytatásának feltétele lett a magyar nyelv ismerete).

Röviden összefoglalva, Nyugat-Európától eltérően a részvénytársaságok hajnala Magyarországon a nemzetté válás, a reformkor, a rendiség lebontása, a polgári átalakulás (a szerves fejlődés hiánya, illetve elszigetelt és korlátolt jellege végett, szervezett folyamatként helyesebben: polgárosítás) és a tőkés termelés megjelenésének kontextusában köszöntött be. A reformnemzedék közgazdasági gondolkodását olyan tételek határozták meg, mint amelyet Kossuth Lajos fogalmazott meg: „az adalék, melyet virágzó műipar a nemzetnek nagyságához, boldogságához nyújt, nagyobb és fontosabb, mint a fegyvernek hódításai [...] a műipar béke malasztjaival hódítja meg a nyomorúságot, hogy emelkedjék közboldogsággá”.⁵ A *Hetilap* (a Mon. Industriel alapján) 1845-ben írta, hogy „a közgazdasági tények elébbre járnak, a politika követi őket; a közgazdasági tények az ok, a politika következmény. A közgazdasági tények parancsolnak, a politika engedelmessé tartszik.”⁶

2 Részletekről lásd Horváth 2005. 111–114.

3 Horváth 2005. 122–125.; Galgóczy 1863. 59–73.

4 Papp 2010. 265.

5 Kossuth 1844. 295.

6 *Hetilap* 1845.10.17/58. szám, 914.

2. A részvénytársaságok mint a 19. századi gazdasági fejlődés jelentős tényezői

2.1. Széchenyi István szerepe és jelentősége a részvénytársasági gondolat magyarországi meghonosításban

Széchenyi István *Hitel* című művében (1830) írta a következőket: „Nem igaz azért vagy legalább nem hihető, hogy egy külföldi magyar intézetekre tetemes áldozatokat tegyen anélkül, hogy valamely rejtett s mellékes célja ne legyen; s így csak honbeliektől várhatni hű járulást oly tárgyakhoz, melyek minden haszna erkölcsi s nem pénz. A perzsa, spanyol vagy kínai fog-e igen örülni magyar hazánk előmenetelén, ha áldozatiból rá semmi nyereség sem háramol, s az actiájából – részvényéből – ötöt illető dividende – osztalék – nem egyéb erkölcsi örömnél? Ez természet ellen volna, s csak honáért munkálódhatik ki-ki tisztább szándékból, magasabb célból.”⁷

A nemzeti érzés áldozatvállalás alapja lehet, és az osztalék az erkölcsi öröm. Széchenyi viszont a nyereségszerzést is legitim célnak tekintette, a nemzeti érzést és a nyereségszerzést pedig összeegyeztethetőnek, és ennek a szellemében is cselekedett, fontos szerepet játszva több részvénytársaság megalapításában. Széchenyi a részvénytársasági gondolat magyarországi úttörője volt.

Széchenyi István meghatározó szerepet játszott a *Lánchíd* felépítésében. A Magyarországon az egy állandó hídnak Buda és Pest közötti építéséről szóló 1836. évi XXVI. törvénycikk szerint „a Buda és Pest közti állandó híd felépítésének eszközlése egy részvényes társaságnak feladása lesz” (1. §). Vagyis a Lánchíd felépítéséhez szükséges tőkét részvénytársaság alapításával kívánták megteremteni.

A befektetés ellentételezését, a részvénytársaság osztalékként szétosztható jövedelmét a hídvámból tervezték fedezni. A hídvámszedési esztendőket a részvénytársasággal kötött szerződés határozta meg, a törvény szerint pedig „eltelvén a részvényes társasággal kötendő szerződési feltételek, a Buda és Pest közötti állandó híd azonnal a Nemzetnek tulajdona lesz” (7. §).⁸ A törvény fókuszja a Lánchíd felépítése, és nem a részvénytársaságra vonatkozó szervezeti és működési szabályok megalkotása. A híd el is készült, és 1849-ben átadták a forgalomnak.⁹

Az első részvénytársaságok körébe tartozott a Széchenyi által alapított *Pesti Hengermalom-Társaság* is (1838).¹⁰

7 Széchenyi 1991. 280.

8 A hídvámszedési jogot eredetileg 87 évre nyújtották, viszont ténylegesen két évtizedig gyakorolták, mert a hidat az 1870. évi XXX. törvénycikk alapján az állam megváltotta.

9 Részletekről lásd Horváth 2005. 125–132.

10 Horváth 2005. 133–137.

„Az egyik nehézség általános természetű: a közlekedés kezdetleges állapotából következő nehézsége, hogy ne mondjuk, lehetetlensége a szélesebb piac megteremtésének. A malmok terménye, a liszt, nem képes nagyobb szállítási költséget elviselni, a nélkül, hogy versenyképességét el ne veszítse. Már pedig akkor, amikor a Pesti hengeralmot tervezték, nem voltak még vasutak; országutaink oly szármalmas állapotban voltak, hogy kedvezőtlen időjárás esetén egyszerűen megakadt minden közlekedés. Ily körülmények közt természetesen nagyobb üzletre az ország határain belül sem lehetett számítani; kivitelről a határon túl pedig szó sem volt.

Egy másik nehézség a tőke és a vállalkozó hiánya. Oly nehézség, melynek leküzdésére egy Széchenyi vasakarátára volt szükség. Neki sikerült mindkét tényezőt megszerezni, bár csak részben hazai forrásból. A tőke felét s a vállalat vezetőjét a külföld szolgáltatta, sőt onnét kellett venni a begyakorlott munkaerőket is.

Volt azonban a pesti első gőzmalom megalakulásának helyi akadálya is. A gazdasági létalapjokban fenyegetett molnároknak sikerült elég erős pártot teremteni a város igazgatásában, mely meg bírta akadályozni azt, hogy a malom alkalmas telket szerezzen. József nádornak kellett közbenjárni, hogy ez az akadály elháríttassék s az új vállalat – jó drágán – telekhez jusson. Hálából ezért s a nagy nádornak a vállalat iránt egyébként is tanúsított érdeklődéséért a malom a József hengermalom nevet kapta.”¹¹

2.2. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Rt.

Kifejezetten szerződéses alapon, de még uralkodói privilégiumnak köszönhetően jött létre a *Pesti Magyar Kereskedelmi Bank Rt.* Már 1830-ban kérelmezték a privilégium megadását, a szabadalomlevelet viszont csak 1838-ban állították ki. A bank – a császári adminisztráció ellenállása végett – ténylegesen 1840. október 14-én tudott megalakulni (ekkor írta alá Ferdinánd király a bank alapítólevelét), és tényleges működését 1841-ben kezdte meg.¹²

A latin nyelvű kiváltságlevél szerint az uralkodó a következőket rendelte el: „Magyarországunk és kapcsolt részeinek bármi rendű, fokú és tisztességű, tisztű, hű alattvalóinknak, kik a jelen levelünkről bármi módon tudomást vesznek, komolyan meghagyjuk és kegyelmesen megparancsoljuk, hogy nevezett társaságot felállítandó és fenntartandó pénzügyeiben se nyilván, se magánúton ne zavarjátok, akadályozzátok, háborgassátok.”¹³ Látható, hogy az uralkodó nyújtotta privilégium középkori eredetű, Nyugat-Európában már rég meghaladott technikáját alkalmazva jött létre az első modern magyar bank és az egyik első magyar részvénytársaság.

11 Emlékirat a Pesti hengermalom-társaság fennállásának félszázados évfordulója alkalmából (recenzió), *Nemzetgazdasági Szemle* 1890. 356.

12 Vö. Pólya 1892; Lamotte 1941; Botos 1991; Holbesz 1939. 41–46.; Horváth 2005. 141–145.

13 Lamotte 1941 (a kötetnek nincs oldalszámozása).

3. Az 1840. évi XVIII. törvénycikk főbb rendelkezései

A részvénytársaságokra vonatkozó általános szabályokat először a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól szóló 1840. évi XVIII. törvénycikk fektette le.¹⁴

A reformkor szellemi mozgalmi hatására, az előbbi kodifikációs eredményeket is felhasználva, a gazdasági élet felzárkóztatását célzó komplex jogalkotás 1840-re érett be. Ekkor született meg az 1840. évi XV. törvénycikk – A váltó-törvénykönyv behozatik,¹⁵ az 1840. évi XVI. törvénycikk a kereskedőkről, az 1840. évi XVII. törvénycikk a gyárok jogviszonyairól, az 1840. évi XVIII. törvénycikk a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól, az 1840. évi XIX. törvénycikk a kereskedői testületekről és az alkuszokról, az 1840. évi XX. törvénycikk a fuvarosokról, az 1840. évi XXI. törvénycikk adóssági követelések elsőbbség végetti betáblázásáról és az 1840. évi XXII. törvénycikk a csődületről.¹⁶ Ezek a törvények jelentős részükben valóban „egyszerű fordításai az idevonatkozó osztrák rendelkezéseknek”.¹⁷ E jogszabályok kidolgozásában Wildner Ignác (1802–1854) bécsi ügyvéd működött közre.¹⁸

Az 1839/1840-es országgyűlés alatt Wildner részt vett Pozsonyban egy ebéden, amelyet Andrassy György szervezett. Itt mondta el, hogy a magyarokat egészen másnak ismerte meg, mint ahogyan neki őket leutazásakor vázolták, s aminőnek ő a magyarság életét az *Allgemeine Zeitung* támadásai után elképzelte.

Ez a vallomás ihlette meg a jelen levő Széchenyi Istvánt, hogy négyfelvonásos vígjátéktervezetet rögtönözzön és ismertessen, amelynek első felvonásában Wildner megkapja az utasításokat Metternich hercegtől és Sedlnitzky gróf rendőrfőnöktől, hogy óvakodjon az ellenzék vezéreitől. A második felvonásban Wildner egy ebédnél szeretetre méltó embereknek találja a magyarokat, és amikor bemutatkoznak, akkor jön rá, hogy ezek pontosan azok a személyek (Deák, Beöthy, Bezerédi és Klauzál), akikről a felkészítés során azt mondták, hogy tudatlan és emberevő vadállatok. A harmadik felvonásban Wildner az ellenzék vezéreivel benső viszonyban van, de el is árulja őket.

A negyedik felvonásban pedig Wildner – feladatát befejezve – visszamegy Bécsbe, ahol barátai örvendeznek, hogy megmenekült a rablók, emberevők és lázadók hazájából, mások viszont elítélik és börtönbe kísérik, mert Pozsonyban a szabadelvűekkel barátkozott.¹⁹

Wildner Ignác egyébként jogszabály-előkészítő tevékenységéért magyar nemesi rangot kapott.²⁰

14 Vö. Pókecz Kovács 2011. 117–127.

15 Részletekről lásd Balogh 2011. 1–9.

16 E szabályok hatálya Erdélyre nem terjedt ki.

17 Holbesz 1939. 43.

18 Sárközi 1988. 525.

19 Bártfai Szabó 1924. 181–182.

20 1840. évi LII. törvénycikk: „Tekintetbe vévén az Ország Rendei a katonai és polgári pályán szerzett jeles érdemeket és szolgálatokat 1. § Wildner Ignác ausztriai nemes törvény-tanárt, s udvari

3.1. A részvénytársaság fogalma

Az 1840. évi XVIII. törvénycikk a részvénytársaság fogalmát a következőképpen határozza meg: „olyan társaságok, melyeknél egyik tag sincsen címben külön megnevezve s az egész társasági tőke bizonyos számú és egyenlő sommáról szóló részvényekre oszlik, a részvényes tagok egyedül a részvényekért fizetett pénzüket kockáztatják és egyéb vagyonukkal semmi esetben sem kötelezettek. Ezen társaságok részvénytársaságoknak (Actien-Gesellschaft) nevezetnek.”

A törvény a részvénytársaság-alapítás szabadságának alapelvéből indult ki: részvényt szerezni, s részvénytársaságba lépni mindenkinek megszorítás nélkül szabad (54. §).

„E rövid törvény távolról sem kimerítő szabályozása a részvénytársulati intézménynek, csak alig jelöli meg a főbb elveket, de meg van az az érdeme, hogy szabadelvű intézkedéseivel lehetőleg előmozdítani kívánja a részvénytársaságok alakulását, miért is következetesen mellőz minden fölösleges formalitást s gyámkodó felügyeletet, csak megóvni akarja a nagyközönséget a szédelő alapításoktól.”²¹

3.2. A részvénytársaság alapítása

Akik részvénytársaságot akarnak alakítani, a váltótörvényszékhez írásban beadni kötelesek (55. §):

a) Az alakulandó társaság célját s azon adatokat, melyeken a kitűzött cél elérésének lehetősége alapul, világosan elkülönítve a bizonyosokat a valószínűektől és bizonytalanoktól;

b) A szükséges tőke mennyiségének megközelítő kiszámítását;

c) A részvények számának, befizetési idejének, elosztásuk módjának előleges feljegyzését, vagyis a részvénytervet, melyben azt is ki kell jelölni: „valyon az alapítók szándékoznak-e az összes részvényeknek valamely részét, és jelesen mennyit, a közönségnek nyilvános aláírás útján átengedni?”.

d) Az alakulandó társaság előleges alapszabályait. „Ezen oklevelek letétetvén a váltó-törvényszéknél, megtekintésük mindenkinek megengedett.” „Az alapítók a már beadott előleges alapszabályokat maguk hatalmával meg nem változtathatják” (57. §). „Az alapszabályoknak minden – későbbi – változtatásai a váltó-törvényszéknél bejegyeztetendők” (65. §). Az elfogadott alapszabályt az illető váltó-törvényszék másolatban minden többi váltó-törvényszékeknek meg kellett küldje, és szabad megtekintésüket megengedje (62. §). Széchenyi Istvánt hivatkozva: „A hitel védangyala pedig s fényes napsugára a publicitás – nyilvánosság.”²²

és törvényszéki bécsi ügyvédet [...] törvényes maradékaikkal együtt, mindnyájukat az egész taksa elengedésével, az Ország hazafiusított nemesei közé bevették.”

21 Vargha 1896. 79.

22 Széchenyi 1991. 261.

e) Ha az alapítandó részvénytársaság nem tisztán kereskedői társaság, vagy ha az 1836. évi XXV. törvénycikk²³ rendelete alá tartozó (közérdekű) vállalat létrehozását szándékolja, akkor az előbbi pontokban megemlített okleveleket előbb még a helytartótanácsnak is be kell mutatni.

Amennyiben nyilvános részvényjegyzés is történt, a törvény a következőképpen rendelkezett: „mihelyt a részvények azon része, alatti rendelkezése szerint a közönségnek léssen átengedendő, nyilvános, s a közhatalóság felügyelése alatt véghez viendő aláírás útján – melly aláírásnak legalább is három napig nyitva kell maradni – elkelt, a részvényesek közgyűlésre összehivatnak” (58. §).

Az alapító közgyűlésben a társaság „alakítja magát (constituiert sich), az előleges alapszabályok felolvastatnak, a végképeni alapszabályok elhatározatnak, a pénztár megnyitására, kezelésére választmány rendeltetik, ha a társaság szükségesnek tartja, aláírási címvezető (Firmaführer) választatik, s a választmány különösen felhatalmaztatik, hogy az alapszerződést és aláírási címet bejegyeztesse. Mind ezek a jelenlevők szótöbbsége által elhatározatnak” (58. §). Vagyis a társaság irányító szervei a választmány és az aláírási címvezető, legfőbb szerve pedig a társaság közgyűlése.

A jogszabály szerint: „a társaságnak ilyképeni alakítása előtt, az alapítók a részvényekre bármely előleges befizetést semmi szín alatt nem kívánhatnak. Szinte ugy tiltva van a részvényekre kamatokat fizetni magából azon pénzmennyiségből, mellyet a részvényesek előlegesen lefizetnek részvényeikre” (59. §). „A társaság az alapítóknak előleges költségeit, mihelyt ezek elégségesen bebizonyítottak, ha az alapszabályokban más rendelkezés nem történt, azonnal kifizetendi” (63. §).

3.3. Alapszabály-védelem és a kisebbségi részvényesek védelme

A választmánynak az alapszabályoktól való eltérést a törvény megtiltotta: „a választmánynak nem szabad az alapszabályoktól eltérni, vagy különös felhatalmazás nélkül a társaságot kötő rendszabásokat elhatározni, mi csak a társaság gyűlésében szótöbbség által történhetik” (64. §).

Ugyanígy a társaság céljának változtatása kizárólag közgyűlési döntés alapján, háromnegyedes többséggel történhetett, a kisebbségben maradt részvényesek pedig kiléphettek a társaságból, „a társaság ügyeinek akkori állása szerint részvényeinek, s ha nyereség találtatnék, az aránylag reá eső nyereségi résznek” a kifizetésére irányuló követelés fenntartása mellett.

3.4. Bemutatóra szóló részvények kibocsátásának tilalma

A törvény megtiltotta a bemutatóra szóló részvények kibocsátást: „olly részvényeket, mellyek nem bizonyos névre szólnak (au porteur), kiadni nem szabad” (56. §).

23 1836. évi XXV. törvénycikk az Ország köz-javát és kereskedését gyarapító magányos vállalatokról.

A jogszabály a szavazatmaximálás eszközével is élt, azaz a többségi részvényesek „zsarnokságát” jogi eszközökkel próbálta kizárni: „a társasági ülésnél a tag minden egész részvény után egy vokssal bir, tiznél azonban több voksot, bármelly légyen részvényeinek száma, semmi esetre nem nyerhet” (60. §).

A törvény hiányosságaként jelölték meg, hogy nem tartalmazott szankciókat visszaélések esetére, „pedig a törvényhozóknak vagy legalább egy részüknek, tudniok kellett, hogy külföldön mily körmönfont visszaélések és szédelgések történtek már régtől fogva”.²⁴

4. A Pesti Hazai Első Takarékpénztár Rt.

E szabályozás alapján alakult át 1845-ben részvénytársasággá a Fáy András (1786–1864) jogász, író, politikus kezdeményezésére 1839-ben alapított Pesti Hazai Első Takarékpénztár Egyesület. A részvénytársasággá való átszervezést Kosuth Lajos javasolta.

Egyesületi formában, filantróp célokat – például az uzsora visszaszorítását – célul kitűző első takarékpénztár az 1836-ban Peter Lange (1797–1875), „a bécsi kancellária tisztviselője, később Brassó város tanácsnoka kezdeményezésére létrejött Brassói Általános Takarékpénztár [...] Ez a német mintára alakult, tisztán filantróp elveket követő intézet azonban viszonylag kicsiny és – földrajzi okok miatt is – elszigetelt maradt.”²⁵ Ennek ellenére a Brassói Általános Takarékpénztár Magyarország első önálló pénzügyintézete. „Brassó rég időtől fogva Erdély legelső kereskedő és iparos városa volt. Lakóinak száma már 1786-ban meghaladta a 18 ezeret s szorgalmas, vagyonos német polgárai, a kik mindig nagyon fogékonyak voltak a nyugatról, nyelvrokonaitól jövő culturhatások iránt, a takarékpénztári intézmény befogadására is nagy hajlandósággal bírtak.”²⁶

1840 után Magyarországon a takarékpénztárak általában részvénytársasági formában alakultak, de az erdélyi szászok ilyen intézményei Brassóban és Nagyszébenben megőrizték egyesületi jellegüket.²⁷

Az egyesületi eredet vezetett oda, hogy általában a közgyűlésen minden részvényes, tekintet nélkül részvényei számára, a legtöbb takarékpénztárnál csak egy szavazattal bírt. Egyes takarékpénztárak viszont éltek azzal a lehetőséggel, hogy az 1840. évi XVIII. törvénycikk tízben maximálta a szavazatok számát, ezért úgy tervezték meg alapszabályukat, hogy a részvényesek számára több szavazatot biztosítsanak. Például a győri takarékpénztárban a részvényeseket 1-4 részvény

24 Rónay 1933. 112.

25 Tomka 2000. 9.

26 Vargha 1896. 84.

27 A brassói és nagyszébeni takarékpénztárakról részletesen lásd Egy 2002. 1261–1293.

birtokában egy, 5-9 részvény birtokában két, 10-en felül három szavazat illette meg.²⁸

5. Részvénytársaság-alapítási láz

A szabályozás megteremtette a jogi kereteket a részvénytársaságok megalapítására. A sajtóban sorra jelentek meg az olyan hírek, mint például: „N.-Szebenben a mű- és vegytani ismereteiről híres Czinege Ferencz részvények útján, nagyszerű börgyárt szándékozik állítani”.²⁹ 1864-ben I. Ferenc József osztrák császár rendeletére megalapították a pesti Áru- és Értéktőzsdét, alapszabálya szerint a célja pedig „mindennemű kereskedelmi javaknak, veretlen aranynak s ezüstnek, pénznemeknek és váltóknak, a magyar iparvállalatok felsőbb engedelem folytán kibocsátott részvényeinek s kötvényeinek eladást és vevését, végre zálog-, biztosítási és szállítási üzleteket megkönnyíteni”. Első elnöke, Kochmeister Frigyes (1816–1907) több mint három évtizedig vezette az intézményt.

A részvénytársaságok valódi kora – felvirágzása – Magyarországon azonban csak az 1848–49-es forradalmat követő abszolutista önkény periódusát végleg lezáró kiegyezés (1867) után köszöntött be. 1868-ban már a sajtó részvénytársaságokról cikkezett, a kiegyezést követő periódust pedig az alapítási lázként is fordítható „Gründerzeit”-nek nevezték el.

„Nulla dies sine linea! Magyarul: egy nap sem telhetik el, melyen Buda-Pesten új részvénytársulat ne keletkezne. Sőt néha a részvénytársulatok termékeny mamája, a spekulálási és nyeréskedési vágy, egyetlen egy napon két eleven szülöttet is hoz napvilágra. Csak még egy néhány hét s akkor aztán a bölcsőtől kezdve a sírig az emberek mindennemű életszükségleteit részvénytársulatok fogják betölteni. A gyermekruhakészítő részvénytársulatot a mekhanikus pólyatisztító részvénytársulat fogja felváltani, azután jön egy Liebig-féle anyatejkészítő részvénytársulat, azután [...] egy gyermekeket járnitani és gyermeket beszélni tanító részvénytársulat s ez így megy tovább egészen a részvény-koporsócsavarok-egybeszófolási társaságig. Utoljára minden ember még lételét is részvénytársulatnak fogja köszönni.

Egy új társulat születése rendkívül könnyen megy végbe. Ha két vagy három ember egy pohár bor vagy ser mellett összetalálkozik, rögtön alapító bizottmányt alakul át. Egy kissé gondolkodni kezdenek, hogy vaj' miféle ipartermék nincs még feldolgozva részvénytársulatok által és elhatározzák, hogy ezennel a szifonok, csizmahuzók és inggombok előállítását részvénytőkéik által fogják eszközölni. Csalogató felhívásokat bocsájtanak szét, nyomtatott és szóbeli reklámokat terjesztenek mindenfelé. Az alájegyzések csak úgy ömlenek. A részvényeket vásárra viszik, a hol csakhamar drága áron elkapkodják azokat. A szűken fizetett hivatal-

28 Vargha 1896. 111.

29 Hetilap, 1845.07.15/31. szám, 494.

nek összemarkolászsza megtakargatott filléreit, a házmester a maga kapupénzét, az özvegy csekély vagyonát, hogy részvényeket vehessen, melyek a sovány négy vagy öt procent jövedelem helyett husz és több procent osztalékot fognak adni. De a részvényekkel üzérkednek is. Az uj papírok kelnek, mint a fris zsemle.

Minden részvénytársulatnak természetesen azonnal akad vetélytársa is. Az alapítók igazgatókká és igazgatási tanácsosokká lesznek, rokonaik s egyéb védenczeik jövedelmező hivatalokat kapnak. Az első közgyűlések előreláthatólag fényes osztalékokat fognak ígérni – melyeket a jövőben várni lehet. E közben a részvények tovább keringenek és apró emberek kezeibe jutnak, hol aztán megragadnak. Az egész világ le a targonczatolóig fényes osztalékokat remél, milliókról álmodik, melyek a részvényes minden tevékenysége nélkül, csak ugy alvás közben fognak tárczájába özőnlenni. Kinek egy szívbeli kívánsága van s képes egy részvényt megvenni, álmában már közeledni látja kívánsága betöltését. A béke- és nyugalomkedvelő már előre is tervezi részvényosztalékai által szerzendő csöndes magányát; az utazást kedvelő álmában már is utazik, mint Don Quixotte; a bérlakos ötemeletes ház birtokosának álmodja magát; a szerelmes álmában ezer forintos bankókat szór kedvese lábaihoz. Minden képzelem fölhevül; az a vágy, hogy gyorsan s minden munka nélkül gazdagokká lehessünk, mint egy zsirfolt a posztón, mind jobban-jobban terjed; egész osztályok részvény-lázban szenvednek [...]"³⁰

6. Jogi modernizáció: ipartörvény és kereskedelmi kódex

Az ipartörvény (az 1872. évi VIII. törvénycikk) megszüntette a céheket, a kereskedelmi törvény (1875. évi XXXVII. törvénycikk) pedig a részvénytársaságok szabályozását német minta alapján receptálta és modernizálta.³¹ A kereskedelmi törvény mintája a német államok 1861-es közös Kereskedelmi törvénykönyve, amelyet Ausztria – mint ekkor még a német szövetség (Deutscher Bund) tagja – 1862–63-ban szintén átvett. A tervezet kidolgozásában Apáthy Istvánnak (1829–1889) volt meghatározó szerepe. A kereskedelmi törvény azonban a német szabályozásnak nem szolgálai másolata, hanem rugalmas utánzata.³²

Ez a részvénytársaságok szabályozásában is megmutatkozott. „A részvénytársaságok szervezeti felépítésének meghatározásában feltűnően nagy a különbség a német kereskedelmi törvény, illetőleg osztrák változata és a magyar jogalkotás között. Megmutatkozik ez először a terjedelemben. A német a harmadik címben összesen 43 artikulust tartalmaz, míg a magyar a tizedik címben 63 paragrafust. Még feltűnőbbek a tartalmi különbségek. Ez utóbbiak gazdasági – (vagy esetleg)

30 *Vasárnapi Újság*, tizenötödik évfolyam, 27. szám, 1868. július 5-e (az *Ungarischer Lloyd* július 2-i száma vezércikkének átvétele).

31 A kereskedelmi törvény megszületésének körülményeiről lásd Horváth 2018. 203–245.

32 Sárközi 1988. 526.

társadalmi – okait kutatva, utalnunk kell arra a körülményre, hogy a két kereskedelmi törvény keletkezése, tehát az 1861., és az 1875. évek között az európai kapitalizmus fejlődésében jelentős változások következtek be. Elégé köztudott, hogy az 1867. évi osztrák–magyar kiegyezés, majd az 1870/71. évi porosz–francia háború után milyen nagyméretű vállalat-alapítási láz kezdődött egyrészt Magyarországon, másrészt a Német Birodalom területén. Mivel az ekkor keletkezett vállalatok zöme már részvénytársasági formában működött, kézenfekvő, hogy számunkra – figyelembe véve az 1873. évi túltermelési válság tanulságait – több vonatkozásban szűknek bizonyultak az 1861. évi Német Kereskedelmi Törvénykönyvben meghatározott, egy már túlhaladott kor viszonyait tükröző működési keretek. Ezért nálunk Magyarországon az említett törvénykönyv előírásainál jóval bonyolultabb, és sokoldalúbb a részvénytársaságok törvényesen szabályozott szervezeti felépítése.”³³

6.1. A részvénytársaság fogalma

A Kereskedelmi törvény(könyv) (a továbbiakban: Kt.) szerint „részvénytársaságnak azon társaság tekintetik, mely előre meghatározott, bizonyos számú és egyenértékű (egész vagy hányad) részvényekből álló alaptőkével alakul, s melynél a részvények tulajdonosai csak részvényeik erejéig felelősek” (Kt. 147. §).

E jogszabályi meghatározást joggal kritizálták, hiszen nem elég pontos: a részvények tulajdonosai a társaság irányába felelnek a részvényeik ellenértékének teljes befizetéséért, viszont a társaság adósságaiért nem felelnek. A korabeli szakirodalomban kiemelték, hogy az 1840. évi XVIII. tc. is pontosabban fogalmazott, amikor kimondta, hogy a részvénytársaságoknál a részvényes tagok egyedül részvényeikért befizetett pénzüket kockáztatják és egyéb vagyonukkal semmi esetre sem kötelezhetőek.³⁴

A részvények névértékét a társaság fennállása alatt felemelni nem lehetett. Az ilyen felemelés semmisnek tekintendő.

6.2. A részvénytársaság alapítása

A Kt. szerint a részvénytársaság megalakultnak tekintendő, ha 1. alaptőkéje biztosítva van; 2. a társasági alapszabályok létrejöttek, és 3. a társaság a kereskedelmi cégjegyzékbe bevezetésre került (149. §).

Az aláírásnál, amennyiben a tervezetben magasabb befizetés ki nem köttetett, minden aláírt részvényre névértékének 10%-a készpénzben s a tervezetben megállapított értékben (valuta) befizetendő. Ennél vagy a kikötőtnél magasabb befizetésre az aláírók, illetőleg jogutódaik az alakuló közgyűlés megtartása előtt nem kötelez-

33 Sárközi 1988. 526.

34 Mutschenbacher 1884. 238.

hetők. Az ellenkező részvényaláírás semmisnek tekintetik. A társaság bejegyzéséhez a részvények névértékének legalább 30%-át ténylegesen be is kellett fizetni. Sőt, a részvénytársaság az eredetileg kibocsátott részvények teljes befizetése előtt új részvényeket nem bocsáthatott ki. A teljes befizetés előtt kibocsátott új részvények semmiek voltak, s azok kibocsátói minden, a kibocsátásból eredhető kárért egész vagyonukkal egyetemlegesen feleltek. Egyébként a részvényesek a társaság céljához és annak kötelezettségeihez egyébbel, mint a részvények névértékének az alapszabályok által meghatározott befizetésével járulni nem tartoztak (168. §).

Azon részvényes, ki a részvényei után járó befizetéseket kellő időben nem teljesítette, köteles volt a törvénynél fogva késedelmi kamatokat fizetni.

A társaságnak szabadságában állt, hogy a befizetés elmulasztása esetére, tekintet nélkül az egyéb törvényes következményekre, az alapszabályokban bizonyos kötbért megállapítani vagy kimondani, hogy a késedelmes részvényes az aláírásból (részvényjegyzésből) eredő jogait és a teljesített befizetést elveszti (169. §). Ha a részvényt a befizetés elmulasztása miatt megsemmisítették, a részvényaláíró ennek dacára az aláírt részvények névértékének 50%-a erejéig kötelezve marad (171. §).³⁵

Az aláírók felelősek maradtak az aláírt részvények névértékének 50%-a erejéig azon esetben is, ha részvényeiket a törvény és az alapszabályok megtartása mellett továbbadták.

Az alapító közgyűlést az aláírás (részvényjegyzés) záridejétől számított két hónapon belül meg kellett tartani. Ha a közgyűlést e két hónap alatt nem hívták össze vagy a részvényjegyzés sikertelen maradt, az aláírók befizetett pénzeiket levonás nélkül visszakövetelhették. A visszafizetés kötelessége az alapítókat egyetemlegesen terhelte. Egyébként a részvényes a befizetett összeget vissza nem követelhetette, és a társaság fennállása alatt csak azon tiszta haszonra tarthatott igényt, mely az alapszabályok szerint a részvényesek közt felosztás alá került.

Az alapító közgyűlésen minden jegyzett részvény egy szavazatot ad, de tíz szavazatnál többet senki sem gyakorolhat. Az alakuló közgyűlés akkor határozatképes, ha abban akár személyesen, akár képviselve, legalább hét olyan aláíró van jelen, kik az alaptőkének legalább negyedrészt képviselik.

6.3. A részvény forgalomképessége

A Kt.-nek kizárólag a részvényekre mint értékpapírokra vonatkozó szabályozását kívánom e keretekben áttekinteni. A részvénytársaság lényegi jellemvonása a vagyoni hozzájárulás ellentételezéseként kibocsátott, tagsági jogokat megtestesítő értékpapír, a részvény forgalomképessége.

35 A részvényest védte azonban az a szabály, hogy a részvényes igényeit csak akkor lehetett megszüntetni nyilvánítani, ha a befizetésről szóló felhívás az alapszabályokban kijelölt, esetleg a hivatalos lap útján háromszor és utoljára a befizetésre kitzított zárhatáridőt legalább négy héttel megelőzően közzé volt téve (170. §).

„A részvény tulajdonosa a részvény megvásárlásával pénzét véglegesen a részvénytársaság rendelkezésére bocsátotta, azt visszaváltani nem lehet, csak másnak eladni. A részvény gazdasági előnye éppen a forgalomképességében rejlik. A részvény, mint tőkeelhelyezési alkalom, kétféle módon is vonzerőt gyakorolhat a nagyközönségre. Egyrészt, ha a vállalat beváltja a hozzá fűzött reményeket, akkor a kifizetett osztalék révén, nagyobb jövedelmet hoz, mint a pénznek más érték-papírokba való befektetése, másrészt a részvények árfolyamváltozása is jelentős spekulációs vonzerőt jelent.”³⁶

6.4. A részvények száma

A részvénytársaság alapszabályában meg kellett jelölni, hogy hány darab részvényt bocsát ki. A részvények számát a Kt. nem határozta meg, de legalább hét részvényaláírórt írt elő, vagyis minimálisan hét részvényt kellett a társaságnak kibocsátania. A Kt. szintén nem támasztott minimális alaptőke követelményt, sem minimális névértékről nem rendelkezett.

6.5. A névre és a bemutatóra szóló részvény

A Kt. lehetővé tette, hogy az alapszabályban meghatározzák azt, hogy a részvények névre vagy bemutatóra szólnak-e, vagyis, a korábbi szabályozástól eltérően, lehetővé tette a bemutatóra szóló részvény kibocsátását. A bemutatóra szóló részvények átruházása azok átadásával történt (172. §). A magyar jogban az 1840. évi XVIII. tc. tiltotta a bemutatóra szóló részvény kibocsátását, de a Kt. szabályai mégsem számítottak újdonságnak: 1869 után több jogszabály is lehetővé tette, hogy a vasúti részvénytársaságok bemutatóra szóló részvényeket bocsássonak ki.³⁷ Ugyanannak a társaságnak egyidejűleg lehettek bemutatóra és névre szóló részvényei is.

A névre szóló részvények esetén az átruházást a részvényes nevének és lakhelyének feltüntetése mellett a társasági részvénykönyvbe be kellett vezetni. A részvények átruházása üres hátírat mellett történhetett ugyan, de a részvényes, amennyiben az alapszabályok másként nem rendelkeztek, a társaság irányában igazoltak csak akkor volt tekintendő, ha az átruházás a részvény felmutatása mellett a társasági részvénykönyvbe bevezettetett. A régi részvényes a névre szóló részvénynek még be nem fizetett névértéke erejéig az átruházás dacára mindaddig kötelezve maradt, amíg az új részvényest a társasági részvénykönyvbe be nem vezették (173. §).

A bírói gyakorlatban állapították meg, hogy érvénytelen az az alapszabályi rendelkezés, amely a névre szóló részvény átruházását kizárja, vagy a forgalmat tény-

36 Horváth 2005. 217.

37 Horváth 2005. 219.

legesen ellehetetlenítené vagy túlzottan megnehezítené. Az átadási díjra vonatkozó előírásokat az alapszabályban előre meg kellett határozni, ezt egyszerű közgyűlési határozat nem pótolhatta. Például érvénytelen, ha az alapszabály szerint az átadási díjat az igazgatótanács állapítja meg. Egy másik eseti döntésben azt mondták ki, hogy az átadási díj nem lehet a részvény névértékének 20%-ánál több. A megszorításokat a részvényokiratban is fel kellett tüntetni.³⁸ „Az olyan megszorításokat azonban nem érvénytelenítették, amelyek csak rövid időre terjedtek ki, és valamilyen racionális célból születtek. Az ilyen előírások gyakran az alapítás sikerét garantálták. Sok olyan vállalkozás volt, ahol fontos szempontban tűnt a részvényesek személyének ismerete a vállalat alapítása idején, hogy rosszindulatú, ellenséges szándékú részvényes ne legyen ebben a kritikus pillanatban tagja a társaságnak. Ennek a korlátozásnak az időtartamát maximum öt évben határozták meg.”³⁹

6.6. Tőkevédelmi előírások

A részvénytársaságnak saját részvényeit megszerezni vagy zálogba venni nem volt szabad. Kivételnek e tekintetben akkor helye, ha a részvénytulajdonosok teljeskörű tájékoztatás céljából történt (161. §). Ha az igazgatóság tagjai e tőkevédelmi szabályt megsértették, a társaság hitelezőinek egyetemlegesen feleltek.

A részvények bizonyos névre vagy bemutatóra voltak kiállíthatók, de mindig csak határozott pénzüsszegekről szólhattak és tulajdonosaikra nézve oszthatatlannak voltak. Azon (ideiglenes) részvényeken és részvényutalványokon, melyeket a névérték teljes befizetése előtt bocsátottak ki, a ténylegesen befizetett összeget világosan fel kellett tüntetni (164. §).

A törvény megtiltotta, hogy az alaptőkéből a részvényeseknek kamatot vagy osztalékot biztosítsanak vagy kifizessenek. A részvényesek között csak az évi mérleg szerint megmaradt tiszta nyereséget lehetett kiosztani. Ennek ellenére a kamatozó részvényt a Kt. korlátozottan elismerte, amikor előírta, hogy az alapszabályokban meghatározott azon időre, mely a vállalat előkészítésére a teljes működés megkezdéséig szükséges, a részvényesek javára kamatokat kikötni lehet (165. §). A részvényesek a veszteségek által csökkent alaptőke kiegészítéséig osztalékra igényt nem tarthattak.

6.7. Részvénytársaságok alapítása a kereskedelmi törvény alapján

A kereskedelmi törvény alapján számos részvénytársaság jött létre: például a Ganz és Társa Villamossági-, Gép-, Vagon- és Hajógyár Rt., Hofherr-Schranz-Clayton-Shuttleworth Magyar Gépgyári Művek Rt., Gschwindt-féle Szesz-, Élesztő-, Likőr és Rumgyár Rt., Weiss Manfréd Acél- és Fémművek Rt., Wolfner Gyula és Társa

38 Horváth 2005. 219.

39 Horváth 2005. 220. Lásd a Kúria 45/1904, 1068/1903, 1039/1904. sz. határozatait.

Rt., Goldberger Sám. F. és Fia Rt. Salgótarjáni Kőszénbánya Rt., Rimamurány-Salgótarjáni Vasmű Rt., Magyar Kerámiagyár Rt., Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt. stb. A részvénytársaságok alkották a magyar ipar és gazdaság kulcsfontosságú egységeit.

A Kt. alapján jött létre az első magyar autógyár is, az 1909. évi alapítású, aradi Magyar Automobil Részvénytársaság Westinghouse Rendszer (1912-től Marta – Magyar Automobil Részvénytársaság). Arad városa a gyár céljára 16 holdas telket adott, továbbá 30 000 koronát jegyzett a gyár alaptőkéjére.

A Kt. és az e törvénybe foglalt részvénytársasági jog hatályban maradt a két világháború közötti időszakban is, nemcsak a mai Magyarországon, hanem az 1918–1920-as impériumváltás után Romániához csatolt Erdélyben is. A Kt. történetét a világháború és a szovjet típusú diktatúra zárta le.

7. Összegzés

A szovjet típusú diktatúra alatt a részvénytársaságokra nem volt szükség, ezért szabályozásukra sem került sor, a gazdasági élet központi szereplői az államigazgatásba integrált, közjogi sajátosságokkal rendelkező állami vállalatok voltak.⁴⁰

Magyarországon a gazdasági és a politikai rendszerváltás során és azt követően több társasági törvény született meg, jelezve többek között a részvénytársaságok jogának a gazdasági igényekhez történő igazítását és fejlesztését is: az 1988. évi VI. törvény, az 1997. évi. CXLIV. törvény és a 2006. évi IV. törvény. Jelenleg a társasági jogi és részvénytársasági szabályozást a Polgári törvénykönyvbe (2013. évi V. törvény) integrálta a jogalkotó, ez azonban már hatályos jog: nem képezi jogtörténeti vizsgálat tárgyát.

Irodalom

- BALOGH E. 2011. Császár Ferenc szerepe a magyar váltójog kifejlődésében. *Jogtörténeti Szemle* 2011/2. 1–9.
- BÁRTFAI SZABÓ L. 1924. Széchenyi ismeretlen első szatírája. *Magyar Bibliofil Szemle* 3–4. 181–182.
- BOTOS J. 1991. *A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank története*. Budapest.
- *** 1890. Emlékirat a Pesti hengermalom-társaság fennállásának félszázados évfordulója alkalmából (recenzió). *Nemzetgazdasági Szemle*. 356.
- EGRY G. 2002. A brassói és nagyszombeni Általános Takarékpénztár korai történetének néhány jellegzetessége 1835–1848. *Századok* 6. 1261–1293.

40 A korszakról nagyon érdekes áttekintést ad: Sárközy 2007.

- GALGÓCZY K. 1863. Cs. kir. szabadalmazott első dunagőzhajózási társaság. *Statistikai Közlemények* 1. 59–73.
Hetilap, 1845.07.15/31. 494.
Hetilap, 1845.10.17/58. 914.
- HOLBESZ A. 1939. *A magyar hitelszervezet története*. Budapest.
- HORVÁTH A. 2005. *A részvénytársaságok és a részvénytársasági jog kialakulása Magyarországon*. Budapest.
- HORVÁTH A. 2018. A kereskedelmi törvény – 1875. évi XXXVII. tc. In: *A kettős monarchia*, Budapest, 203–245.
- KOSSUTH L. 1844. Zárzó az Iparegyesületi Ünnepély alkalmával. *Életképek* 1844.08.28/9. 295.
- LAMOTTE K. 1941. *A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank 1841–1941 – Száz esztendő emlékei*. Budapest.
- MUTSCHENBACHER V. 1884. *A kereskedelmi jogtudomány elemei a magyar kereskedelmi törvénykönyv szabályaihoz alkalmazva*. Pécs.
- PAPP T. 2010. Társasági jogalkotásunk rövid története, európai kitekintéssel. In: *Ünnepi tanulmányok Sárközy Tamás 70. születésnapjára*. Szeged, 261–296.
- PÓKECZ KOVÁCS A. 2011. Schaffung der Handelsgesetze von 1840 durch die ungarische Nationalversammlung und deren Anwendung bis 1849. *Jura* 1. 117–127.
- PÓLYA J. 1892. A Pesti Magyar Kereskedelmi Bank keletkezésének és ötvenéves fennállásának története. Budapest.
- RÓNAY K. 1933. Részvényjogunk vajúdása. *Királyi Közjegyzők Közlönye* 4. 112.
- SÁNDOR T. 2014. Jegyzetek a részvénytársaság új szabályozásához. *Gazdaság és Jog* 4. 17–23.
- SÁRKÖZI Z. 1988. A kereskedelmi jogalkotás kezdetei és a részvénytársasági törvény kialakulása Magyarországon. *Jogtudományi Közlöny* 9. 524–528.
- SÁRKÖZY T. 2007. *A szocializmus, a rendszerváltás és az újkapitalizmus gazdasági civiljoga 1945–2005*. Budapest.
- SZÉCHENYI I. 1991. Hitel. In: *Széchenyi István válogatott művei. Első kötet. 1799–1840*. Budapest, 280.
- TOMKA B. 2000. *A magyarországi pénzügyintézetek rövid története 1836–1947*. Budapest.
- VARGHA G. 1896. *A magyar hitelügy és hitelintézetek története*. Budapest.
Vasárnapi Újság, tizenötödik évfolyam, 27. szám, 1868. július (az *Ungarischer Lloyd* július 2-i számának vezércikkének átvétele).